

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לד, תשמ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

שטרם נתהווה, ועדיין הוא בשלב של התהוות. דבר כזה, שעדיין נתון בשלב של התהוות, ממדיו הם בדרך כלל קטנים כל כך, שעינו של אדם רגיל אינה מבחינה בו כלל וכלל; וממילא במעשים, שאדם רגיל זה עושה, אינו מתחשב כלל וכלל באפשרות, שאותו דבר, שעצם התהוותו עדיין נעלמת ממנו, יתפתח בעתיד ויהיה לגורם בעל חשיבות; וכשזה אמנם מתקיים בעתיד, אותו אדם רגיל מופתע, וגם יש שזה מביא לו נזק. מה שאינו כן בחכם, שעינו החדה מבחינה בדבר, גם פשעדיין הוא בשלב של התהוות, ועדיין ממדיו קטנים ביותר. במעשים שאותו חכם עושה, הוא מתחשב באפשרות, שאותו דבר מתהווה יתפתח בעתיד לגורם בעל חשיבות, וכשזה אמנם מתקיים, אין הוא מופתע, ואין הדבר מביא לו נזק.

חיים אהרנוביץ

על צורות "מאוחרות" בלשון המקרא*

א. דרמשק ופלטיש --- שילוב רי"ש ולמ"ד

המחבר, בדיונו בצורת השם "דרמשק", המופיע בספר דברי הימים, לעומת "דמשק", הרזוחת בספרי המקרא האחרים ובתעודות החיצוניות הקדומות, מציין בהערה (עמוד 18): "הצורה דרמשק יצאה, כנראה, מתוך הנטייה המאוחרת (הידועה לנו במיוחד מן הארמית הממלכתית) לדיסימילציה; כלומר, ביטולו של דגש חזק על-ידי שילובו של עיצור שוטף. על-דרך קרסא

* בעקבות ספרו של אהרנוביץ "בין לשון ללשון. לחולדות לשון המקרא בימי בית שני", הוצאת מסד ביאליק.

בארמית, שהיא קָסָא בעברית. פּיוצא בזה פּלטיש במגילת ישעיהו א', תחת
פּשיל שבנוסח המסורה". והוא מסתמך בזה על י' קוטשור. מגילת ישעיהו א',
עמוד 407.

לעומת זאת, בכלל התופעה של שילוב רי"ש בלשון המקרא נמנות בין
היתר המלים: פסם-פרסם¹, שבט-שרביט²; ובלשון ו.כמים: חוטם-חרטום³,
קטם-קרטם⁴. הללו אין בהן דררא של דגש חזק, ואף על-פי כן שולבה רי"ש
בהן.

גם דוגמת פשיש-פלטיש לא די בה להוכיח את הפלל הנ"ל. והרי האיסור
האיטלקי, מטבע הנחושת הרומי (קידושין א, א), ששמו בא לו מיננית
ומרומית, היה נקרא בארץ ישראל גם בשם אלטר, פּמוּבא פּבראשית רבה מב,
ד', לאמור: איסור היה נהגה אלטר על שם אריוך מלך אֶלסר (בראשית יד, א).
כאן בא שילוב למ"ד פּהגיייה עברית של מלה שמקורה לועזי, בלא זיקה לעניין
מאוחר ומוקדם בלשון, כיון שאיסור ואלטר שימשו בתקופה אחת. וכן גם
במדרש לשון על "בחלמיש שלח ידו" (איוב כח, ט), המובא בבראשית רבה נא
ד, ובתנחומא הישן, ורא טו, נדרשת חלמיש = חמש⁶, חה מעלה ספק נוסף
לעניין הנטייה המאוחרת לשלב למ"ד עקב ביטול דגש חזק, פּמוּבא למעלה.
יתר על כן, הנה עניין דגש אצל אל"ף ועי"ן במלים שֶאָנָן-שֶאָלָנָן (איוב כא, כג)
וזה-זֶלְעָסָה (תהלים קיט, נג)

1. פסום יִקְפְּמו את ראשיהם (יחזקאל מד, כ); יכרסמנה חויר מעיר (תהלים ס,
ד), מעניין פריחה, גזיזה, גדימה. קרסמוה נמלים — פאה ב, ו.
2. שבט מושלים (ישעיהו יד, ה); יושיט לו המלך את שרביט הזהב (אסתר ד, יא).
3. חרום, שחוטמו שקוע (בכורות מג ע"ב); החרטום והציפורניים (טהרות א, ב).
4. וקוטמין אותם (שביעית ב, ד); מקרטם עלה עלה ואוכל (מעשרות ג, ג).
5. שם: ואריוך מלך אלטר, אמר רבי יוסי ממלחייא: תמן תנין, איסרין לשם
אלטר. הפירוש המיוחס לרש"י: מטבע שאנו קורין איסרין, לשון אלטר וכו'. לפי שהוא
תיקן מטבע זו: יפה תואר: דנקרא המטבע בשם איסרין על שם המקום אלטר, פי אלטר
שם מקום.
6. שם: אחד מהם הפך את סדום. ושמה תאמר באחד מידיה הסכה? לא, אלא
באצבע אחד שהוא אחד מחמישה פיד, שנאמר: בחלמיש שלח ידו.

גם השוני שבין הביטוי "פולי עלמא", הרווח בתלמוד הבבלי. למקביל לו
"כל עמא" בירושלמי. שהוראתם אחת היא, פדוגמת שאנן-שלאנן
זעף-זלעפה, סותר את הכלל הנ"ל, והבעיה בעיה.

(עוד הערה תבוא)

ת י ק ו ז

במאמרו של ד' זילבר (קונטרס של"א, עמ' 9) יש להוסיף
בשורה 3 אחר המלים "הביטוי קרע חלון":
המלה חלון (באוגריתית חלן) שורשה חלל, המצוי גם
בלשונות שמיות אחרות במשמעות "נקב".